

УДК 378.147:351.746

Ігор Григорович БЛОЩИНСЬКИЙ,
кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри англійської мови
Національної академії Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

Дмитро Вікторович ТАУШАН,
кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри англійської
мови Національної академії Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

Ігор Анатолійович ЯРЕМЧУК,
кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри англійської мови
Національної академії Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

ЕЛЕКТРОННИЙ ПІДРУЧНИК ЯК ЗАСІБ ЕФЕКТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

У статті наведено узагальнення результатів аналізу сучасної науково-педагогічної та психологічної літератури щодо функцій та вимог до розробки електронного підручника (ЕП), визначено сутність поняття ЕП. Розкрито особливості використання ЕП для дистанційного навчання слухачів Держприкордонслужби України у процесі вивчення іноземної мови. Результати розробки та аналізу ЕП для навчальних закладів Держприкордонслужби України дозволили дійти висновку про необхідність використання даного підручника для отримання персоналом професійних мовних навичок.

© Блощинський І. Г., Таушан Д. В., Яремчук І. А.

Ключові слова: *електронний підручник, дистанційне навчання, Державна прикордонна служба України, іноземна мова.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Потреба сучасного суспільства у спеціалістах, які вільно володіють іноземною мовою у професійній діяльності, зумовлює необхідність пошуку нових конструктивних ідей для вирішення проблеми оптимізації та інтенсифікації навчання іноземних мов, здобування нових знань та удосконалення рівня іншомовної підготовки. Об'єктивною тенденцією у вищих навчальних закладах (ВНЗ) є скорочення кількості аудиторних годин та збільшення часу, що відводиться на самостійну роботу слухачів. Змінюється роль викладача у навчальному процесі: з основного джерела інформації він перетворюється на організатора та консультанта самостійної роботи слухачів. Також неабияку роль за таких умов відіграють новітні комп'ютерні засоби навчання, до яких належать електронні підручники, мультимедійні курси, тренінгові програми та ін.

Важливе місце у цій царині посідають електронні підручники – педагогічні програмні засоби, які охоплюють значний обсяг навчального матеріалу (наприклад, навчальні курси).

Мета статті – аналіз можливостей електронного підручника як ефективного засобу забезпечення дистанційного навчання у навчальних закладах Державної прикордонної служби України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Проблемою використання різних форм і засобів інформаційних технологій дистанційного навчання (ДН) займалися такі вчені: М. О. Галушак, С. Л. Огвиненко, О. М. Долгов, І. М. Долгова [1]; З. Н. Курлянд [2]; Н. В. Жевакіна [3]; О. Г. Кіріленко [4]; П. І. Федорук [5] та ін.

Результати аналізу наукової літератури та дисертаційних досліджень з питань організації ДН показують, що дослідники здебільшого акцентують увагу на навчальному процесі ВНЗ “технічної спрямованості”, а також на застосуванні технологій ДН при викладанні таких дисциплін, як інформатика, фізика, математика [4–7]. Водночас дидактичні особливості організації ДН слухачів вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ)

України в сучасній педагогічній науці залишаються поза увагою. Також слід констатувати те, що повільно ведеться розробка й апробування електронних підручників (ЕП) у навчально-виховному процесі навчальних закладів силових відомств та правоохоронних структур України, зокрема у навчальних закладах та центрах Державної прикордонної служби України (ДПСУ).

Виклад основного матеріалу дослідження. Спочатку розглянемо варіанти визначення терміну “електронний підручник”. Н. В. Жевакіна вказує на те, що “ЕП – це цілісна дидактична система, яка ґрунтується на використанні комп’ютерних технологій і ставить за мету забезпечити навчання слухачів за індивідуальними й оптимальними навчальними програмами з управлінням процесом навчання” [3, с. 125].

П. І. Федорук вважає ЕП “ключовим компонентом ДН, який представляє собою навчально-методичний комплекс, що дозволяє самостійно освоїти навчальний курс і часто об’єднує у собі властивості підручника, довідника, задачника та лабораторного практикуму” [5, с. 36].

Отже, сучасний ЕП – це комплект навчальних програм, що розміщуються на магнітних носіях, в яких відображено основний науковий зміст навчальної дисципліни (курсу).

Суттєвими відмінностями ЕП від звичайних підручників є: практично миттєвий зворотний зв’язок; різні засоби зберігання та передачі навчальної інформації; функція швидкого пошуку необхідної інформації (у тому числі контекстний пошук); економія часу при звертаннях до гіпертекстових пояснень; різноманітні функції показу, моделювання тощо; швидка діагностика, перевірка й корекція знань; специфічна система управління процесом навчання, яка містить засоби структурування й оптимізації навчального матеріалу; наявність засобів, які дозволяють значно прискорити пізнавальні процеси, забезпечуючи високий рівень наочності.

Електронний підручник має відповідати навчальній програмі, охоплювати всі питання, які повинні бути засвоєні слухачами. Зміст ЕП має бути науково точним, об’єктивним, систематичним, доступним та актуальним. У змісті ЕП головне місце мають посідати науково-теоретичні положення, а матеріал повинен бути викладений у єдиній дидактичній

системі. Електронний підручник нового покоління – це інтелектуальна система, що забезпечує не тільки інформаційну, але й мотиваційну та пізнавальну функції навчання (до ЕП необхідно закласти стимулюючо-мотиваційний матеріал, що позитивно впливатиме на формування та розвиток пізнавальної діяльності слухачів та їх активність).

Серед функцій ЕП найголовнішими є:

навчальна – виявляється в тому, що робота з ЕП розвиває навички та вміння, які необхідні для самоосвіти: узагальнення, виділення головного, логічного запам'ятовування;

інформаційна – забезпечує слухачів необхідною інформацією;

виховна – здійснює духовно-ціннісний вплив змісту ЕП на слухачів, формування в процесі роботи над ним таких якостей, як пізнавальна активність, наполегливість, творчі здібності;

координуюча – поєднує використання інших засобів навчання в процесі роботи над навчальним матеріалом;

систематизуюча – реалізує вимоги системного і послідовного викладу матеріалу навчальної дисципліни;

контролююча – дозволяє за допомогою відповідних тестів швидко перевірити якість засвоєння навчального матеріалу.

Результати аналізу наукової літератури дозволяють нам дійти висновків, що при розробці ЕП також необхідно враховувати психолого-ергономічні, науково-методичні, технологічні та виховні вимоги [3–5].

Психологічна природність відповідно з віковими можливостями користувача тісно пов'язана із забезпеченням таких ергономічних вимог, як сприйняття інформації, виділення окремих зон для особливої інформації тощо. Для ефективного функціонування людини в електронній системі навчання особливого значення набувають методи візуалізації вихідних даних, проміжних результатів обробки, що забезпечують єдину форму представлення поточної і кінцевої інформації. Інформація, що з'являється на екрані, повинна бути зрозумілою, логічно зв'язаною, розподіленою на групи за змістом і функціональним призначенням; не рекомендується для подання інформації використовувати крайові зони екрану; на екрані повинна знаходитися тільки та інформація, яка обробляється користувачем в даний момент.

Важливою вимогою інтерфейсу є його інтуїтивність. Слід зауважити, що керуючі елементи інтерфейсу повинні бути зручними і помітними, разом з тим вони не повинні відволікати від основного змісту, за винятком випадків, коли керуючі елементи самі є основним змістом.

Науково-методичні вимоги до ЕП повинні враховувати необхідність системного викладення наукової інформації, спрямованої на формування основних наукових понять відповідно до діючої програми. Під час викладення теоретичних даних важливо забезпечити відповідні зв'язки (між навчальними модулями, розділами). Текст повинен містити також інтерпретацію основних понять, процесів, явищ, науковий аналіз та узагальнення, що підсилює доказовість інформації. На нашу думку, недоцільно переобтяжувати ЕП численними довідковими та фактичними даними, малозрозумілими спеціальними термінами та поняттями. Разом з тим необхідно забезпечити проблемність та програмований характер викладення навчального матеріалу. Особливу увагу слід приділити формуванню прийомів критичного читання та логічного мислення (умінню аналізувати, синтезувати, порівнювати, узагальнювати).

Необхідно, щоб ЕП реалізовував бездоганно чітку логіку викладення матеріалу; різноманітні методи й засоби спонукання слухачів до вмотивованої розумової діяльності; різноманітні засоби й методи стимулювання пізнавальної діяльності слухачів та управління нею; засоби контролю рівня знань.

Під час розробки ЕП необхідно орієнтувати слухача на активну пізнавальну діяльність, самостійну творчу працю та вміння розв'язувати завдання. У ЕП мають бути приклади, запитання для самоперевірки, завдання для самостійної роботи. Такі контрольні питання та завдання мають сприяти формуванню практичних прийомів і навичок логічного мислення та призначені для здобування інформації про досягнення дидактичних цілей самонавчання.

В ЕП професійно-педагогічні вміння й навички викладача застосовують шляхом реалізації в ньому технологічних вимог. Саме цей шлях дає можливість проектувати навчально-виховний процес у системі ДН, який практично здійснюється під час роботи слухача з ним. Як навчальна система ЕП повинен: організувати й цілеспрямовано керувати діяль-

ністю слухача з вивчення курсу; стимулювати діяльність слухача в межах окремого заняття; раціонально поєднувати види навчальної діяльності з урахуванням дидактичних особливостей кожного з них і залежно від рівня роботи з матеріалом; раціонально використовувати аудіовізуальні засоби навчання; організувати додаткові заняття, ділові ігри й інші професійно орієнтовані заняття.

Виховні вимоги до ЕП пов'язані з розв'язанням таких завдань: якісна підготовка фахівців з вищою освітою на базі сучасних досягнень науки (фахівець повинен мати широкий теоретичний кругозір, глибокі професійні знання, вміння застосовувати їх на практиці, а також здатність і прагнення до постійного вдосконалення й творчого пошуку нових знань); формування громадянських якостей і моральний розвиток на основі норм суспільної моралі, виховання патріотизму, правової грамотності, організаторських здібностей і можливостей; культурний розвиток слухача.

Оскільки слухачі, які навчаються дистанційно, значну частину роботи виконують самостійно, перебуваючи на значній відстані від викладача, взаємодія між ними існує тільки опосередковано, з використанням інформаційних засобів. Зміст, структура та форма ЕП повинні враховувати віддаленість слухача не тільки від викладачів та однокурсників, але часто й від культурних центрів, великих бібліотек.

Відповідно до вищезазначених вимог ЕП для ДН слухачів ДПСУ має таку структуру: вступ (стислий опис предмета, його ролі та місця серед інших дисциплін, зв'язків з іншими науковими галузями), основні теоретичні питання, які мають вивчити слухачі у загальному формулюванні; питання для самоконтролю після кожного розділу; словник з кожного розділу та загальний глосарій.

Цей ЕП отримав назву “Спеціалізований мовний інструмент вивчення англійської мови для персоналу пунктів пропуску через державний кордон для авіаційного сполучення (вищий рівень)”. Його було розроблено на замовлення країн-членів ЄС та Асоційованих країн Шенгенської угоди та створено з урахуванням потреб правоохоронних органів при виконанні професійних завдань та адаптовано до умов навчально-виховного процесу у навчальних закладах ДПСУ. Призначення даного ЕП – отримання персоналом певних мовних навичок, необхідних для виконання

повсякденних завдань під час здійснення прикордонного контролю в аеропортах, а саме: перевірки документів, інтерв'ювання та для спілкування англійською мовою.

Необхідно зауважити, що навчання за ЕП є доцільним за умови наявності у персоналу знання англійської мови на елементарному рівні.

Перевагами ЕП є: легкість у використанні – не потребує спеціалізованих комп'ютерних навичок; не потребує попереднього встановлення програмного забезпечення (мінімальні технічні параметри: операційна система не нижче Windows XP, наявність пристрою для зчитування дисків (DVD-ROM), наявність звукової карти та медіа-плеєра); не вимагає залучення інструктора (лише на початковому етапі для ознайомлення); можливість використання у будь-який час; індивідуальний підхід, що не вимагає групової форми навчання, та можливість одночасного охоплення великої кількості персоналу; не потребує додаткових фінансових витрат.

Структура, організація та інтерфейс ЕП не викликає труднощів у використанні. Він охоплює вивчення чотирьох тематичних розділів (“Прикордонний контроль” (10 тем), “Спільні операції” (7 тем), “Безпека в аеропортах” (8 тем), “Професійне спілкування” (9 тем). Кожен розділ передбачає можливість оцінювання якості засвоєння пройденого матеріалу (рис. 1).

FRONTEX
MENU

- >> HOME
- >> **BORDER CHECK**
- >> VOCABULARY
- >> Phrases
- >> Abbreviations
- >> Asylum
- >> False documents
- >> Gate check
- >> Imposing fines
- >> Interviewing
- >> Irregular migration
- >> Police measures
- >> Profiling
- >> Trafficking in human beings
- >> Visa issues
- >> Assessment
- >> **JOINT OPERATION**
- >> **SECURITY**
- >> **COMMUNICATING**
- >> **GENERAL ASSESSMENT**
- >> **INSTRUCTIONS**
- >> **REFERENCES**
- >> **SEARCH**

In this unit you will have access to:

- Learning activities that will meet Border Guards' operational needs and contribute to the harmonisation of their English language communication skills when performing daily tasks at airports across the EU or participating in Joint Operations coordinated by FRONTEX;
- A comprehensive, interactive list of English vocabulary and phrases commonly used when working at the border, covering topics such as Asylum, Profiling, Forged Documents and Trafficking in Human Beings;
- Specialised English terminology used when dealing with less common situations, such as Irregular migration, helping you to maintain your professional standards when using the English language;
- A variety of workplace-based audio and video scenarios, with titles such as "A passenger is eating his passport" and "A passenger with a fantasy document", giving you the opportunity to watch and listen to language being used in authentic situations;
- The opportunity to use reading texts, with titles such as "A passenger with an illegally obtained visa" and "A pregnant woman applies for asylum", to practice and improve your reading and comprehension skills;
- Exercises at the end of each sub-topic which will enable you to put what you have learned into practice;
- An end-of-unit assessment so that you can measure your progress.

Produced by: FRONTEX Agency in cooperation with E.U. Member States and Schengen Associated Countries
 Files:///E:/MLEBGA/vocabulary/border_check/vocabulary_sk.htm) Distribution outside E.U. and S.A.C. shall be granted by FRONTEX Agency. FRONTEX©2013

Рис. 1. Структура ЕП

Робота з кожним розділом передбачає поетапне проходження тематичного навчального матеріалу, що охоплює вивчення професійно орієнтованої лексики, типових виразів, що вживаються у різних службових ситуаціях, прослуховування аудіоматеріалів, читання тематичних текстів, перегляд відео фрагментів та виконання вправ на закріплення пройденого матеріалу. Відеоматеріали були відзняті у аеропорту міста Братислава та міста Варшава з залученням представників прикордонних відомств країн ЄС.

Вивчення тематичного словникового запасу та виразів з теми включає ознайомлення з типовими термінологічними одиницями та можливими питаннями й відповідями на них стосовно прикордонного контролю, участі у спільних операціях, безпеки в аеропортах та процесу професійного спілкування (рис. 2).

Рис. 2. Розділ вивчення лексики (словниковий запас)

Усі подані лексичні одиниці та вирази професійного вжитку озвучені носіями мови та перекладені на 25 європейських мов (рис. 3).

Для більш якісного засвоєння матеріалу подаються можливі варіанти розвитку комунікативної ситуації під час виконання обов'язків представниками прикордонних відомств у аеропортах. Діалоги озвучені представниками різних країн, що дозволяє на практиці відчувати різницю у вимові та різноманітність акцентів англійської мови залежно від національності

співрозмовника. Передбачена технічна можливість детально опрацювати окремі фрагменти діалогів та повторно прослухати їх (рис. 4).

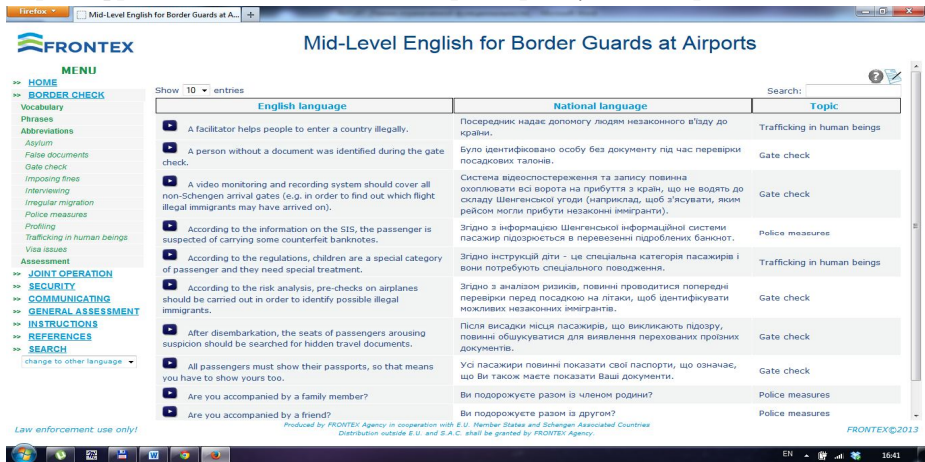

Рис. 3. Розділ вивчення фраз та виразів

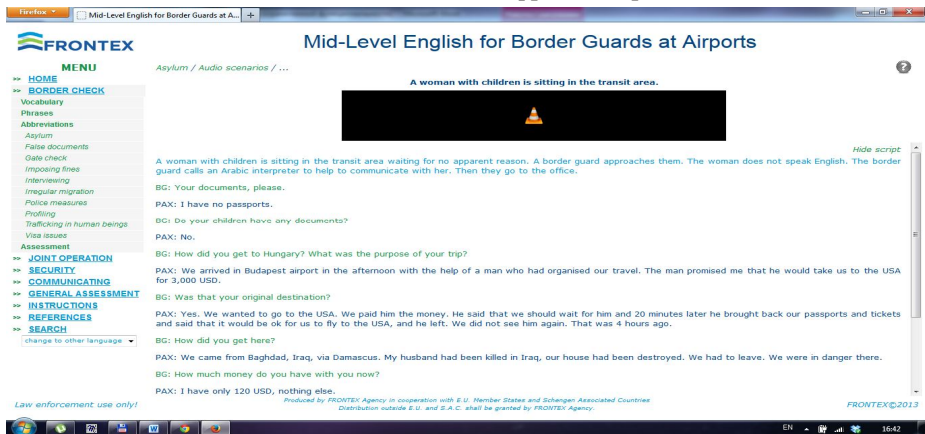

Рис. 4. Комунікативні ситуації

Службові ситуації відзняті у реальних умовах виконання посадкових обов'язків представниками прикордонних відомств та представлені у двох можливих варіантах їх перегляду: з субтитрами та без них, що доз-

воляє використовувати такий відеоматеріал як на початковому рівні вивчення мови, так і на вищому (рис. 5).

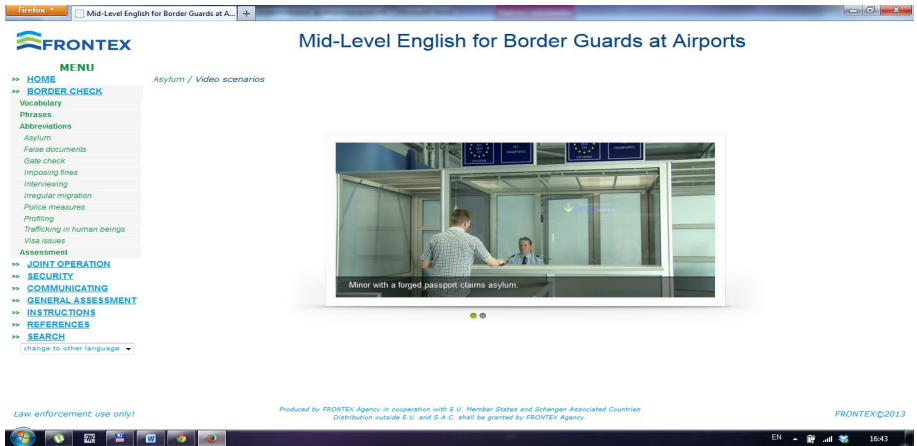

Рис. 5. Ситуативні відеофрагменти

Для закріплення навичок використання тематичних лексичних одиниць з теми запропоновано виконання низки вправ: розв'язання кросвордів, вправи на заповнення пропусків, винаходження відповідних адекватних словосполучень, побудова речень з елементами аудіювання (перегляду відеофрагментів) та контрольнo-перевірочні вправи. Позитивним є той факт, що більшість вправ передбачають не лише розвиток навичок письма та читання, але й удосконалення та закріплення навичок аудіювання (рис. 6).

Висновки. Результати розробки та аналізу ЕП для навчальних закладів ДПСУ дозволили дійти висновку про необхідність використання даного підручника для підготовки персоналу пунктів пропуску через державний кордон не лише авіаційного, але й інших типів сполучення; навчальних центрів Держприкордонслужби України; у навчально-виховному процесі НАДПСУ на всіх курсах навчання за різними напрямками підготовки, а також у ході трьохмісячних курсів інтенсивного вивчення англійської мови; для самостійної підготовки персоналу ДПСУ з метою підвищення рівня володіння англійською мовою за професійним спря-

муванням; для підготовки прикордонників, які планують брати участь у спільних міжнародних програмах та тренінгах.

Рис. 6. Контрольно-перевірочні вправи та вправи для вдосконалення та закріплення навичок сприйняття мови на слух

Доцільні **напрями подальших розвідок**: аналіз використання ЕП у підготовці прикордонників за дистанційною формою навчання; дослідження та впровадження методики розробки ЕП для дистанційної форми навчання окремих категорій спеціалістів у системі професійної підготовки; розробка та апробація інших елементів дидактичного забезпечення ДН, наприклад, дистанційного курсу.

Список використаної літератури

1. Нові технології навчання : наук.-метод. зб. / ред. кол. : В. О. Зайчук (головний редактор), О. Я. Савченко, М. Ф. Дмитриченко та ін. – К. : ЗАТ “НІЧЛАВА”, 2003. – 200 с.
2. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова та ін.; за ред. З. Н. Курлянд. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2005. – 399 с.
3. Жевакіна Н. В. Педагогічні умови організації дистанційного навчання студентів гуманітарних спеціальностей у педагогічному університеті : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Наталія Вален-

тинівна Жевакіна ; [Луганський національний університет імені Тараса Шевченка]. – Луганськ, 2009. – 271 с.

4. Кіріленко О. Г. Педагогічні умови підготовки викладачів вищих технічних навчальних закладів до організації дистанційного навчання : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / О. Г. Кіріленко; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2008. – 240 с.

5. Федорук П. І. Адаптивна система дистанційного навчання та контролю знань на базі інтелектуальних Інтернет-технологій : автореф. дис. ... д-ра техн. Наук : 05.13.06 / Павло Іванович Федорук; НАН України, Ін-т пробл. мат. машин і систем. – К., 2009. – 37 с.

6. Діденко О. В. Теоретико-методичні засади формування здатності до професійної творчості в майбутніх офіцерів Державної прикордонної служби України : автореф. дис... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Олександр Васильович Діденко ; Луган. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Луганськ, 2009. – 40 с.

7. Діденко О. В. Основні вимоги щодо розробки та впровадження електронних підручників у систему професійно-технічної освіти / О. В. Діденко // Збірник наукових праць № 4 (69) НАДПСУ. Серія : педагогічні та психологічні науки / [гол. ред. В. В. Райко]. – Хмельницький, 2013. – С. 87–98.

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Галімов А. В.

Стаття надійшла до редакції 18.11.2014.

Блощинский И. Г., Таушан Д. В., Яремчук И. А. Электронный учебник как средство эффективного обеспечения дистанционного обучения в учебных заведениях Государственной пограничной службы Украины

В статье обобщены результаты анализа современной научно-педагогической и психологической литературы, касающейся функций и требований к разработке электронного учебника (ЭУ), определена сущность понятия ЭУ. Раскрыты особенности использования ЭУ для дистанционного обучения слушателей Государственной пограничной службы Украины в процессе изучения иностранного языка. Результаты разработки и анализа ЭУ для учебных заведений Госпогранслужбы Украины позволили сделать вывод о необходимости использования данного учебника для получения персоналом профессиональных языковых навыков.

Ключевые слова: *электронный учебник, дистанционное обучение, Государственная пограничная служба Украины, иностранный язык.*

Bloshchynskyi I. H., Taushan D. V., Yaremchuk I. A. **Electronic textbook as a means of efficient provision of distance learning at the educational establishments of the State Border Guard Service of Ukraine**

The article integrates the results of analysis of the modern scientific, pedagogical and psychological literature on the functions of the electronic textbook and specifies the essence of the notion “electronic textbook”. Attention has been focused on the fact that it is important to consider the psychological and ergonomic, scientific and methodological, technological and educational requirements in the process of electronic textbook development. The peculiarities of “Mid-Level English for Border Guards at Airports” electronic textbook use for the students’ distance learning at the State Border Guard Service of Ukraine (SBGSU) in the process of the foreign language mastering have been revealed.

This electronic textbook was developed through the request of the EU Member States and Schengen Associated Countries and tailored to the needs of the law enforcement agencies in the process of performing their professional tasks and it has been adapted to the conditions of the educational process in the educational establishments of the SBGSU. The intended purpose of this electronic textbook is to provide the personnel with certain linguistic skills necessary to perform their daily tasks during implementation of the border control procedures at airports, namely: document check, interviewing and communication in English.

It should be noted that the structure, organization and interface of the textbook do not cause any difficulties for its use. It covers the study of the four thematic units (“Border Check”, (10 lessons), “Joint Operation” (7 lessons), “Security” (8 lessons), “Communicating” (9 lessons)). In each of the four units one has the opportunity to undertake an end-of-unit assessment to test his/her knowledge. Activities of each unit provide gradual covering of the thematic learning material that foresees the study of professionally oriented vocabulary, common word combinations used in various service situations, listening to audio materials, reading thematic texts, viewing video fragments and carrying out exercises to reinforce the material learnt.

The results of the electronic textbook development for the educational establishments of the SBGS and analysis of its practical usage allowed to reach

the conclusion on the necessity of its implementation for acquiring language skills by the personnel, namely personnel working both at airports and other types of border crossing points; in the educational process of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine and educational establishments of the SBGSU during all courses of study in different areas of training, and during the three-month course of intensive English language studying; for SBGS personnel self-training to improve English skills for professional purposes; for training of border guards planning to participate in joint international programs and trainings.

Keywords: *electronic textbook, distance learning, the State Border Guard Service of Ukraine, foreign language.*